

CZU: 338 (478-22)

PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA*Adriana BUZDUGAN**Universitatea de Stat din Moldova*

În acest articol este prezentată situația economiei din spațiul rural al Republicii Moldova, fiind argumentate politicile macroeconomice necesare, care trebuie să includă: politicile creditare, antimonopoliste, fiscale, externe și industriale. Sunt specificate mai multe probleme cu care se confruntă economia națională, în special faptul că aceasta prezintă dificultăți în complexul energetic. De aceea, sunt recomandate: strategia de dezvoltare a complexului; analize ale impactului complexului energetic asupra prețurilor; politici energetice; politicile prețurilor în complexul energetic.

Cuvinte-cheie: economie, planificare, spațiu rural, agricultură, complex energetic, gazoduct.

PERSPECTIVES OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article presents the situation of the economy in the rural area of the Republic of Moldova, arguing the macro-economic policies necessary, which must include: credit, antimonopoly, fiscal, external and industrial policies. Several problems faced by the national economy, in particular, the fact that the Republic of Moldova is in difficulties in the energy complex, are recommended, which is why the development strategy of the complex is recommended; Analyzes of the impact of the energy complex on prices; Energy policies; Price policies in the energy complex.

Keywords: economy, planning, rural space, agriculture, energy complex, gas pipeline.

Introducere

Economia din spațiul rural al Republicii Moldova, spre deosebire de cea din spațiul urban, este într-o situație deplorabilă: guvernul nu dispune de mecanisme prin intermediul cărora ar crea, direct sau indirect, premise pentru reducerea șomajului, imigrației populației, pentru crearea locurilor de muncă, a capacităților de procesare a materiei prime agricole, pentru reducerea exportului de materii prime neprocesate, pentru excluderea intermediarilor din procesele comerciale. Spațiul rural este lăsat la discreția „haosului”: satele rămân fără școli, fără asistență medicală, fără infrastructură socială, productivă. Soluționarea problemei privind exportul produselor agricole (fructe, legume, vinuri) a câtorva zeci de proprietari economici agrari nici pe departe nu soluționează problemele socioeconomice ale populației din spațiul rural al Republicii Moldova. În structurile guvernamentale există tot felul de responsabilități, dar de problemele din spațiul rural în ansamblu responsabilitățile sunt lipsă. Pentru orice reușită (de regulă, adusă din exterior de puterile geopolitice și nu de eforturile guvernului) guvernării se laudă cu succese la guvernare. Problemele spațiului rural pe zi ce trece devin mai complexe, mai puțin rezolvabile. În Republica Moldova, numărul economiștilor împovărați cu diferite grade și titluri, numărul analiștilor, doctorilor, profesorilor universitari etc. crește exponențial. În aceste condiții, un concept științific argumentat cum de salvat populația, spațiul rural din Republica Moldova, este lipsă. Suntem de acord: lumea științifică nu este abilitată cu dreptul de a lua decizii și, deci, vina o poartă în deplinătate toate guvernele care s-au succedat pe parcursul a 25 de ani. Însă, există posibilități ca inteligența economică să-și creeze modelul său teoretic de modernizare a economiei. Prezența unei economii rurale virtuale ar putea impune structurile guvernamentale să-și revadă responsabilitățile și obligațiunile, iar munca acestora ar putea fi estimată de către electorat.

Realitatea Republicii Moldova: aspecte practico-metodologice

Gravitatea problemelor cu care se confruntă economia Republicii Moldova pe parcursul celor 25 de ani de independență devine tot mai accentuată [1, p.79]. Eforturile guvernamentale trebuie înscrise într-un program de acțiuni: guvernatorii nu soluționează ceea ce „pot”, dar ceea ce trebuie să soluționeze. Economia de piață nu presupune separarea structurilor guvernamentale de problemele socioeconomice. Toate activitățile guvernamentale trebuie să fie programate, planificate, însoțite de responsabilități. Guvernatorii trebuie să raporteze sistematic (săptămânal, lunar) nu doar ceea ce au făcut, dar și ce nu au reușit să facă conform planului, programului de guvernare. La baza Programului, Planului de acțiune trebuie să fie puse câteva principii: Republica Moldova își revede structura complexului agroindustrial; accentul se pune pe activitățile care necesită respectiv

mai multă muncă (pentru a crea locuri de muncă pentru populația din spațiul rural); materia primă agricolă nu se exportă, ci este procesată, transportată în produs final pentru consum neproductiv (în acest caz crește valoarea adăugată, crește PIB-ul, cresc veniturile populației din spațiul rural, sunt diversificate activitățile productive ale populației); achizițiile guvernamentale de produse agricole sunt repartizate în profitul raioanelor, proporțional cu numărul populației din raionul respectiv (guvernul contribuie la crearea cererii, prețurile de achiziție se stabilesc în favoarea producătorului agricol anticipat, cu 1-2 ani, agricultorul trebuie să știe cât și cu ce preț va comercializa produsele sale guvernului); guvernul, prin relațiile sale economice internaționale, este obligat să promoveze produsele agricole din toate raioanele țării, nu doar pentru producătorii, de exemplu, de vinuri; Republica Moldova nu trebuie să pună accent pe producerea vitivinicolă (vița de vie trebuie cultivată numai pe terenurile lutoase, cu mare pantă); activitățile agricole pot și trebuie eficientizate prin diversificare, prin organizarea muncii, prin utilizarea tehnologiilor de producere din UE; subvențiile acordate agricultorilor trebuie acordate în marfă prin crearea infrastructurii productive și utilizarea gratuită a acestora de către agricultor. La baza elaborării Planului indicativ (PI) trebuie pusă teoria economică. Planul indicativ bazat doar pe teorie economică poate deveni eficient. Eficientizarea economiei poate fi realizată numai dacă deciziile guvernamentale sunt consecințele teoriei economice. Teoria și practica economică niciodată nu au mers într-un pas. În perioada de dezvoltare economică relativ echilibrată, sustenabilă, practica economică este pusă în capul mesei: experiențele din trecut, empirice structurilor guvernamentale, sunt suficiente pentru a gestiona, susține mersul, dinamica economiei; teoria economică devine mult secundă [2, p.119]. Însă, îndată ce apar „furtuni” economice, financiare, situații de criză empirice și experiențele guvernelor momentan se „devalorizează”, în primul plan apare teoria economică, care trebuie să poarte „vina” de ceea ce s-a întâmplat; să propună variante argumentate pentru depășirea situației dificile respective. În principiu, am putea identifica trei responsabili de crearea situațiilor de criză: teoria economică; politica economică și practica economică. În perioadele de „furtuni” (crize) economice, practica economică vine cu „acuzatii” la adresa teoriei economice. Teoria economică foarte convingător analizează evenimentele economice retro și nimic nu poate recomanda pentru a preîntâmpina situațiile de criză. În acest context, în viziunea noastră, teoria economică este „poluată” de cele mai diverse afirmații, concepte, ideologii. Lipsa unui „filtru” de separare a teoriei economice veridice de para-teorii este unul dintre motivele de participare pasivă a teoriei economice în activitățile de prognozare a crizelor economico-financiare. O altă explicație ar fi impactul politicilor economice generate de către politicieni asupra proceselor economice. Teoria economică reprezintă un limbaj de tratare a celor mai diverse procese economice; un limbaj de „comunicare” între empirici și politicieni. Teoria economică, în toate cazurile, se transformă într-un arbitru de estimare a deciziilor adoptate de practicieni, îndreptate către politicieni; este ideologia realității economice; contribuie la pregătirea recruților pentru activitățile în domeniul economiei reale, în politicile economice; teoria economică, fiind construită după schema unei teoreme: „dacă ..., atunci ...”, permite politicienilor (dacă aceștia sunt dotați în teorie economică) și practicienilor să analizeze consecințele posibile ale oricărei decizii, să-și argumenteze opinia din punct de vedere economic; teoria economică este un educator al personalului din toate domeniile, inclusiv al practicienilor, al politicienilor. În principiu, teoria economică ar putea prognoza crizele economice doar condiționat: practicienii, politicienii trebuie să se conducă de ABC-ul teoriei economice. Și fiindcă criteriile de abordare, de soluționare a problemelor economice constituie un sistem incompatibil, nicio teorie nu poate prognoza comportamentul tuturor subiecților economici în cele mai diverse situații de risc.

Teoria economică nu poate recomanda politicienilor soluții pentru situații concrete. Secretul este simplu: teoria economică și politicienii nu întotdeauna folosesc criterii comune. Teoria economică creează ideologii economice, inclusiv ideologia reformelor, și aceasta, oricât de adecvată ar fi pentru una sau câteva țări, nu se va potrivi pentru toate țările dispuse reformelor economice. Fiecare țară, cu specificul și tradițiile sale, cu problemele geopolitice, geografice, demografice, cu nivelul de dezvoltare științifico-profesională etc., are nevoie de propria reformă economică. Reformele economice nu pot fi importate, cu atât mai mult că arsenalul enorm de mare al metodelor teoriei economice permite elaborarea reformelor economice specifice doar pentru o singură țară. La baza reformelor economice s-ar putea de pus doar câteva principii, axiome comune pentru toate reformele economice din țările respective. Reformele economice, bazate pe teoria economică, contribuie la eficientizarea activităților economice, la creșterea nivelului de motivare a muncii, creează premise pentru creșterea economică, creșterea nivelului de trai, a calității vieții. Eficiența reformelor economice se poate manifesta cu o întârziere de 2-3 ani.

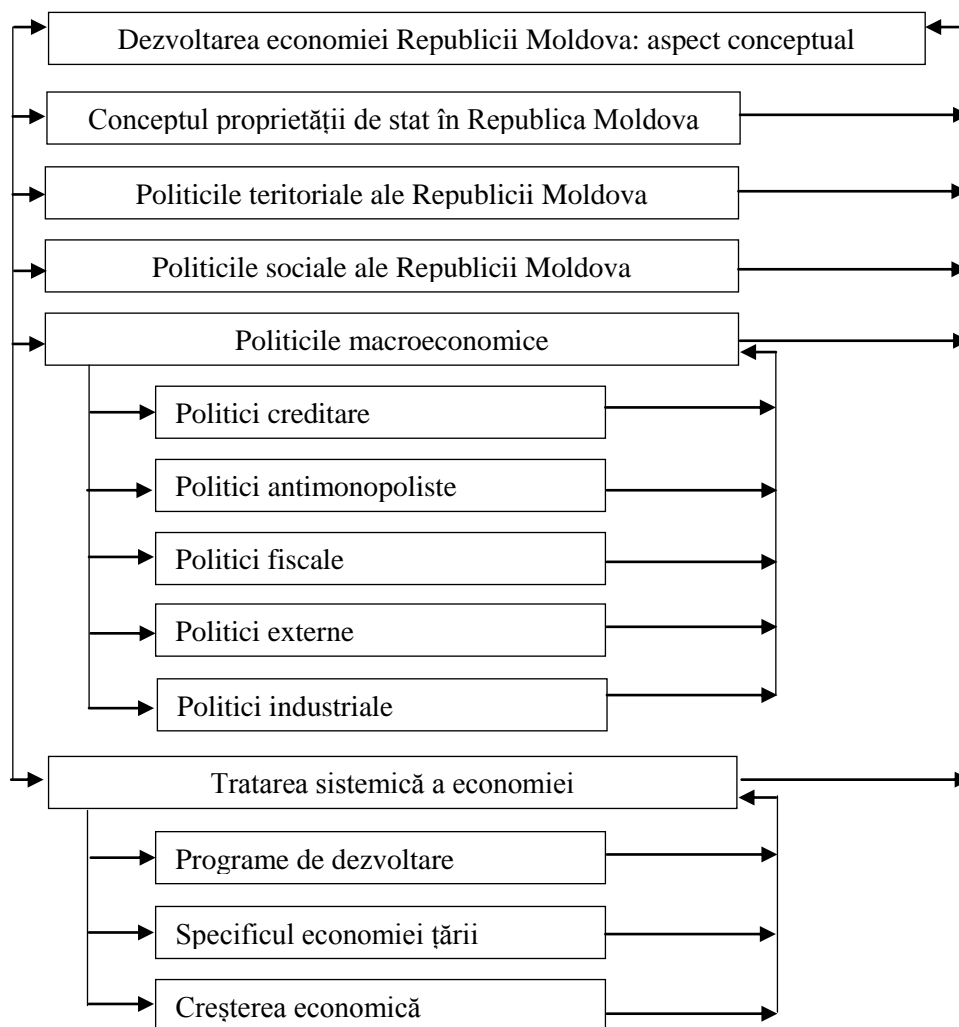

Fig.1. Schema-bloc „Conceptul privind dezvoltarea economiei Republicii Moldova”.

Sursa: elaborată de autor

Reformele presupun și modificările fluxurilor, refluxurilor de materii prime, de capital, finanțe, schimbarea mecanismelor de motivare a muncii. Toate acestea fac ca reformele economice în primii 1-2 ani să fie ineficiente. Teoria economică este știința despre utilizarea, repartizarea eficientă a resurselor. Repartizarea resurselor poate fi utilizată în baza economiei de piață sau administrativ de către stat. Statul se implică în repartizarea resurselor prin mecanismele fiscale, prin împrumutul de stat, prin acordarea subvențiilor unor subiecți economici din contul altora. Eficiența implicărilor statului în procesele de repartizare a resurselor depinde de fiecare caz aparte, de nivelul de utilizare corectă a teoriei economice. Aceasta nu elaborează recomandări, indicații pentru guvernanți, ci contribuie la extinderea motivului intelectual, cultural, la educația gândirii economice, actualizează ideologiile, conceptele economice. Teoria economică poate influența dezvoltarea economică doar indirect prin dotarea personalului economic cu cunoștințe. Politicienii nu-și aleg doctrina economică, ei se conformă, se înscriu în doctrina curentă. Teoria economică, spre deosebire de politicieni, de practicieni, elaborează variante de doctrine economice. Doar una dintre aceste doctrine va fi materializată.

Dezvoltarea economiei Republicii Moldova trebuie să se desfășoare în baza unui propriu concept bine argumentat din punct de vedere științific, social-economic, ecologic, demografic. În baza conceptului trebuie elaborate: conceptul proprietății de stat în Republica Moldova; politicile teritoriale ale Republicii Moldova; politicile sociale ale țării; politicile macroeconomice; tratarea sistematică a economiei (Fig.2). Politicile macroeconomice trebuie să includă: politicile creditare, antimonopoliste, fiscale, externe și industriale. Sistemul economic al Republicii Moldova se află sub impactul unui șir de factori naturali, geopolitici, politici, sociali etc. Deci, economia Republicii Moldova trebuie sistemic să includă: programul de dezvoltare; blocuri cu specificul economiei țării; blocuri analitice cu privire la creșterea economică. Conexiunile inverse ale politicilor creditare,

antimonopoliste, fiscale, externe și industriale cu politicile macroeconomice prezintă iterații pentru perfecționarea politicilor macroeconomice. Similar sunt perfecționate tratările sistemice ale economiei. Dezvoltarea economiei Republicii Moldova poate fi simulată printr-un sistem de elemente cu conexiuni directe și indirecte.

Dificultățile agricultorilor din Republica Moldova au generat probleme grave în spațiul rural: satele au îmbătrânit, nivelul de trai asigură doar simpla existență, nu sunt locuri de muncă etc. În acest context, este necesar de a examina problemele agricultorilor din spațiul rural, de a asigura dezvoltarea sustenabilă a localităților sătești, adică dezvoltarea socioeconomică, de a restabili infrastructura socială, de a reduce șomajul, de a eficientiza lucrările agricole, de a diversifica activitățile populației din spațiul rural, de a utiliza rațional potențialul productiv. Politica economică liberală promovată în Republica Moldova s-a dovedit a fi irațională, distructivă. Agricultură pentru Republica Moldova, inclusiv pentru spațiul rural, are o importanță vitală. Subvențiile acordate de către guvern agricultorilor s-au dovedit a fi insuficiente pentru soluționarea problemelor spațiului rural.

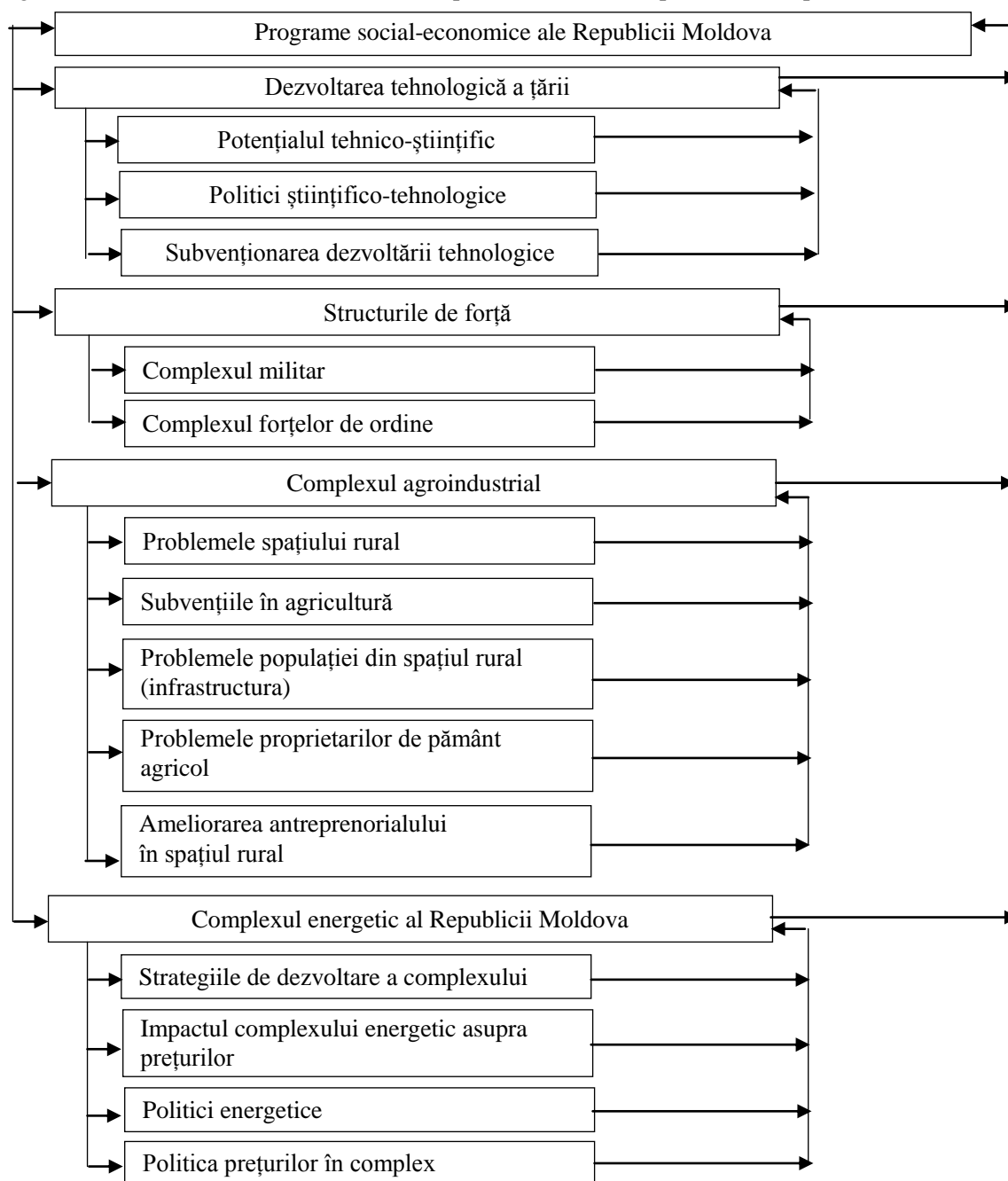

Fig.2. Schema-bloc „Programe social-economice ale Republicii Moldova”.

Sursa: elaborată de autor

Guvernul trebuie să vină în ajutorul populației din spațiul rural cu idei de soluționare a problemelor economice, financiare, sociale, de reducere a pierderilor, de restructurare a activităților, de eficientizare a sectorului zootehnic, de marketing etc. Una dintre formele de implicare a guvernului în procesele problematice ale populației din spațiul rural este Planul indicativ [3, p.62]. Spre deosebire de sistemul de planificare din perioada sovietică, PI nu este obligatoriu pentru producător, însă acesta poate contribui la reducerea unor riscuri generate de piața de desfacere, la obținerea unor credite, la renovarea fondurilor productive etc.

Planul indicativ trebuie să fie constituit din programe-scop orientate spre: dezvoltarea tehnologică a Republicii Moldova; optimizarea costurilor structurilor de forță; dezvoltarea complexului agroindustrial; dezvoltarea sectorului energetic al țării (Fig.2).

Dezvoltarea tehnologică include: potențialul tehnico-științific; politici științifico-tehnologice; subvenționarea dezvoltării tehnologice. Pornind de la dimensiunile și posibilitățile modeste ale Republicii Moldova, este necesară o tratare specifică a structurilor de forță. Sunt necesare programe-scop în complexul militar și cel al forțelor de ordine. Pentru Republica Moldova o importanță deosebită are complexul agroindustrial, care trebuie să conțină programe-scop pentru: soluționarea problemelor spațiului rural; determinarea volumului și mecanismelor de acordare a subvențiilor în agricultură; soluționarea problemelor populației, infrastructurii sociale din spațiul rural; soluționarea problemelor proprietarilor de pământ agricol; ameliorarea antreprenoriatului în spațiul rural.

O problemă stringentă pentru Republica Moldova este cea a complexului energetic, care trebuie să conțină: strategia de dezvoltare a complexului; analize ale impactului complexului energetic asupra prețurilor; politici energetice; politicile prețurilor în complexul energetic.

Dependența energetică a Republicii Moldova

Republica Moldova depinde, în mare măsură, de complexul energetic al Rusiei. Pe plan mondial, în complexul energetic tot mai bine pot fi observate unele tendințe: prețurile la gazul natural sunt în descreștere; SUA din importator de gaz natural s-a transformat în exportator: țările exportatoare de gaz natural optează spre exportul de gaz lichefiat. Acesta din urmă este favorabil și pentru Republica Moldova. Țara noastră va putea importa gaz lichefiat din SUA, Qatar, Australia etc. și ar putea să-și reducă dependența energetică de Rusia.

Exporturile și volumul gazului lichefiat nu sunt fixe, acestea pot fi revăzute în dependență de situațiile economice, geopolitice. Producătorii de gaz își pot crea premise pentru reducerea riscurilor, își pot comercializa gazul în acele regiuni, unde cererea este mai mare (deci, și prețurile sunt mai mari). Volumul gazului natural comercializat în anul 2010 a constituit 975,2 mld m³, inclusiv 69,5% (677,6 mld m³) prin intermediul gazoductelor, 30,5% (297,6 mld m³) sub formă de gaz lichefiat [4]. Tocmai începând cu anul 2010 pe piața mondială de gaz natural pot fi observate două tendințe: creșterea extragerilor de gaz și de către SUA, numit gaz netradițional; creșterea volumului de gaz lichefiat, care poate fi transportat în regiunile-consumatoare la prețuri relativ mai mici, la prețuri curente. În aceste condiții, exportatorii de gaz natural își pierd calitatea de monopol; țările importatoare își pot alege, își pot diversifica partenerii economici; reducerea considerabilă a importurilor de gaz natural de către țările care au reușit dobândirea gazului netradițional este în descreștere (datorită perfecționării tehnologiilor de dobândire); oferta de gaz netradițional este în creștere, consumul (cererea) – în descreștere. În consecință, prețurile la gazul natural va fi în continuă descreștere, rețelele de gazoduct ar putea fi neutilizate, investițiile pentru crearea acestora (a rețelelor) pot deveni irecuperabile. Aceste schimbări pe piața mondială de gaz natural vor pune la „respect” țările care au transformat disponibilul natural în sursă de existență fără a mai crea, a produce bunuri de consum; au transformat resursele energetice într-un mijloc de „șantaj” politic, geopolitic. Creșterea volumului de gaz lichefiat, de gaz netradițional a condus la reducerea, spre exemplu, a gazului importat de către Europa din Rusia, în anul 2009 cu 20%; țările importatoare de gaz natural preferă contractele de cumpărare la prețuri curente, țările exportatoare – la prețuri fixe pentru perioade de lungă durată (contractul pentru următorii 30 de ani între China și Rusia este în defavoarea Rusiei). Suplimentar, unii importatori de gaz natural (Polonia, Ucraina, China, India, România ș.a.) intens duc lucrări pentru dobândirea gazului netradițional după tehnologiile SUA, își perfecționează tehnologiile consumatoare de resurse energetice. Gazoductul Rusia-China, cu mare probabilitate, nu va fi utilizat la parametrii programați din anul 2014. Rusia intenționează să exporte anual 65 mld m³ de gaz. Însă, disponibilul chinez de gaz natural către anul 2030 va constitui cca 200 mld m³, necesarul de consum atingând 280 mld m³. Ținând cont de creșterea volumului de gaz lichefiat, prețurile reduse (comparativ cu cele ale gazului din gazoduct), cu mare probabilitate: China va impune Rusiei un preț monopson sau va importa gaz lichefiat, de exemplu, din Australia, Qatar, SUA, Turkmenia. Dacă China va importa din Rusia prin gazoduct un volum mai mic

de 30 mld m³ de gaz, atunci gazoductul devine ineficient până la faliment. China, cunoscând foarte bine aceste calcule, va impune Rusiei un preț discriminatoriu, adică cu mult mai redus decât prețul de pe piața mondială. În acest scop, China va importa 35 mld m³ de gaz din alte țări, chiar la un preț, la prima vedere, neconvenabil pentru China. În schimb, aceste „pierderi” China și le va recupera prin importul a 30 mld m³ la prețuri de 2-3 ori mai reduse decât cele mondiale. Creșterea capacităților industriale de lichefiere a gazului natural „subminează” lucrările de extindere a gazoductelor, contribuie la creșterea cererii la gaz lichefiat. Actualmente, lider mondial la producerea gazului lichefiat este Qatar cu o capacitate de producere anuală de cca 77 mil. tone. Intens își dezvoltă capacitățile de lichefiere a gazului și Australia – de la 20 mil. t/an la 100 mil. t/an către anul 2020. Pe teritoriul Australiei sunt amplasate o serie de uzine, inclusiv „Darwin LNG Plant” și „Karrathin LNG Plant” (a se vedea Tabelul).

Tabel

Uzine de lichefiere a gazului în Australia [5]

Nr. d/o	Denumirea uzinei	Capacitatea de lichefiere (mil t/an)	Funcționează din anul:
1	Darwin LNG Plant	10-10,4	2003
2	Karrathin LNG Plant	16,3-17	1984
3	Aroww LNG Plant	8-16	2017
4	Australia Pacific LNG Plant	4,5-18	2014
5	Bonaparte LNG Plant	2-2,1	2018
6	Browse LNG Plant	12-25	2017
7	Fisherman's Landing LNG Plant	1,5-3	2014
8	Ichthys LNG Plant	8,4-9	2016
9	Prelude Floating LNG Plant	3,6-4	2017
10	Scarborough LNG Plant	6-6,5	2015
11	Sunrise LNG Plant	3-4	2015
12	Wheatstone LNG Plant	8,9-25	2016

În **concluzie** putem menționa că din aceste lupte concurențiale ale producătorilor de gaz va avea de câștigat și Republica Moldova, prin faptul că: gazul va deveni mai ieftin, parametrii exteriori de unde țara noastră va putea importa gaz natural vor fi diversificați. În același rând, Republica Moldova își va reduce costurile productive, dependența economică de alte țări. Tendințele pe piața mondială de resurse energetice trebuie să constituie un studiu separat în elaborarea strategiilor, a Planului indicativ al Republicii Moldova.

Referințe:

1. BARTLEY, W.W. *The collected works of Friedrich August Hayek. The fatal conceit The Errors of Socialism.* Volume I. London: Routledge, 1992. p.79.
2. FRISCH, M.B. *QUALITY OF LIFE THERAPY: Applying a Life Satisfaction Approach to Positive Psychology and Cognitive Therapy*, John Wiley & Sons, Inc., 2006. p.119.
3. NIELSEN, K. „Indicative planning”. *The New Palgrave Dictionary of Economics.* Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008, p.62.
4. BP Statistical Review of World Energy, June 2016 <http://www.bp.com>
5. BP Statistical Review of World Energy, June 2016 <http://www.bp.com>

Prezentat la 22.06.2017